

sérového bilirubinu, je doporučeno plánovaný zákrok odložit a pacienta dovyšetřit (8). V případě, že se jaterní onemocnění potvrdí, je potřeba objasnit jeho etiologii, zhodnotit stupeň pokročilosti, stupeň závažnosti jaterní dysfunkce a souvisejících komplikací (Tab. 2). Na druhé straně je nutné zvážit samotný operační zákrok, jeho indikaci, případně alternativní způsoby léčby, a především jeho časovou naléhavost (8).

Zvýšená pooperační mortalita pacientů s cirhózou byla prokázána v mnoha studiích, např. v práci Lin et al. byla kromě vyšší 30denní mortality zjištěna i delší doba hospitalizace, častější příjem na jednotku intenzivní péče, nebo vyšší incidence infekčních a krvácivých pooperačních komplikací (9). Jiná práce zvýšenou mortalitu potvrdila, nikoliv však vyšší incidenci pooperačních komplikací. Zajímavým sekundárním zjištěním obou studií byla častější přítomnost závažných přidružených onemocnění u pacientů s cirhózou (10).

Operační riziko

Operační zákrok může být sám o sobě příčinou dekompenzace jaterního onemocnění, a to především u pacientů s nízkou hladinou sérového albuminu a komorbiditami (11). Mezi absolutní kontraindikace plánovaného výkonu patří akutní nebo fulminantní jaterní selhání, akutní virová nebo alkoholická hepatitida (8).

Otázka predikce perioperačního rizika pacienta s jaterní cirhózou je velmi komplexní a nejednoznačná. Lze využít existujících skórovacích systémů. Childovo-Turcottovo-Pughovo skóre (CTP) určuje stupeň pokročilosti cirhózy (Tab. 3a a 3b), původně bylo určeno k hodnocení rizika pacientů s cirhózou podstupujících portosystémový zkrat. Jeho korelace s pooperační mortalitou po elektivních i akutních operačních výkonech byla jednoznačně potvrzena, časová naléhavost operace byla identifikována jako jeden z hlavních faktorů mortality (8, 12, 13). V práci Telemové et al. bylo jako rizikový faktor pooperační mortality označeno podání krevní transfuze, nízká hladina albuminu, ASA skóre vyšší než III a časová naléhavost výkonu, přičemž nebyl zjištěn rozdíl v mortalitě mezi pacienty třídy CTP B a C (14). Avšak CTP má zásadní limity. Dvě veličiny z pěti, které jsou jeho součástí, podléhají do velké míry subjektivnímu hodnocení a zbývající tři, které jsou sice měřitelné objektivně laboratorními metodami, mají arbitrárně stanoveny horní hranice, tudíž CTP nemá kontinuální charakter.

Tab. 2. Komplikace jaterní cirhózy

jaterní encefalopatie	somnolence až kóma, precipitující faktory: hypokalemie, alkalózy, hypovolemie, léky (benzodiazepiny), infekce, TIPS
hyperkinetická cirkulace	systémová a splanchnická vazodilatace, ↑ srdeční výdej, ↓ systémová vaskulární rezistence, ↓ střední arteriální tlak, ↑ preload
cirhotická kardiomyopatie	systolická a diastolická dysfunkce, cirhotická kardiomyopatie, EKG abnormality (←→ QT interval), falešné neurotransmitery, deplece noradrenalinu, ↓ denzita β-adrenergických receptorů, ↓ citlivost myokardu na katecholaminy
relativní adrenální insuficience	hypotenze
plicní komplikace	ascites, pleurální výpotky, ↓ dechový objem, funkční reziduální kapacita a vitální kapacita plic, restriktivní poruchy, tachypnoe, hepatopulmonální syndrom, portopulmonální hypertenze
poškození ledvin	chronické změny, akutní poškození ledvin, hepatorenální syndrom
krvácení z gastrointestinálního traktu	portální hypertenze, varixy, vředy
hypersplenismus	cytopenie
malnutrice, metabolické poruchy	sarkopenie, ↑ riziko infekce
koagulopatie	↓ produkce pro i antikoagulačních faktorů, ↓ eliminace aktivovaných faktorů, krvácivé projevy, hyperkoagulace – trombotické komplikace
dysfunkce imunitního systému	↑ riziko infekce

Tab. 1. Klasifikace celkového fyzického stavu před anestezií dle ASA (American Society of Anesthesiologists)

ASA I	Zdravý pacient bez klinického patologického nálezu. Chorobný proces, jenž je indikací k operaci, je lokalizovaný a nezpůsobuje systémovou poruchu
ASA II	Pacient s lehkým, kontrolovaným, funkčně nelimitujícím systémovým onemocněním
ASA III	Pacient s těžkým nebo obtížně kontrolovatelným systémovým onemocněním, pacienta funkčně limitujícím, neohrožujícím však trvale pacienta na životě
ASA IV	Pacient s funkčně limitujícím onemocněním, které ho trvale ohrožuje na životě, dále pacienti po transplantacích, chemoterapiích, radioterapiích, klinicky imunodeficientní a pacienti ve střední a těžké malnutrici (dle ESPEN 2010)
ASA V	Moribundní pacient, u kterého je předpoklad úmrtí do 24 hod. a operační výkon je poslední možností záchrany života (tzv. vitální indikace)

Míra pravděpodobnosti, že pacient v souvislosti s výkonem a anestezií zemře. Každé skupině ASA odpovídá predikovaná perioperační mortalita. Emergentní výkon představuje zvýšené perioperační riziko (věstník MZ ČR 1/2018) Mortalita dle klasifikace ASA: ASA I–0,06 %, II–0,47 %, III–4,39 %, IV–23,48 %, V–50,77 %.

MELD (model for end-stage liver disease) skóre může mít ve srovnání s CTP jisté výhody (Tab. 4). Respektuje sérovou hladinu kreatininu a má kontinuální charakter. Předoperační MELD skóre dobře koreluje s pooperační morbiditou i mortalitou cirhotiků, jeho prediktivní hodnota je významně zesílena kombinací s předoperační sérovou hladinou albuminu (14).

Práce, které srovnávaly CTP a MELD jako prediktory pooperační mortality cirhotiků, jednoznačnou odpověď nepřinesly (8). Studie Farnsworth et al. rozdíl mezi oběma skórovacími systémy neshledala, jen potvrdila, že akutní operační výkony souvisí s vyšší mortalitou (15). Jedna z největších a jistě pro praxi nejpřínosnějších studií, která se touto problematikou zabývala, prokázala silnou prediktivní hodnotu MELD a téměř lineární korelaci s 30denní i 90denní pooperační mortalitou. Navíc MELD skóre prokázalo prediktivní hodnotu mortality i v delším časovém horizontu od operace, a to v horizontu 1 roku i déle (16). U pacientů s ascitem nebo jaterní encefalopatií má ale MELD skóre omezenou výpovědní hodnotu, neboť tyto faktory nezohledňuje, navíc nezahrnuje počet trombocytů ani sérový albumin.